

MARCIN BÖHM

KONRAD VII BIAŁY

(ok. 1394–14 lutego 1452)

Pan Oleśnicy i Koźła

Książę zapomniany

avalon

Marcin Böhm, urodzony w 1980 roku w Kędzierzynie-Koźlu, adiunkt w Katedrze Historii Średniowiecza Uniwersytetu Opolskiego. W kręgu jego zainteresowań badawczych znajduje się wojskowość bizantyńska, marynistyka średniowieczna, dzieje Normanów w Italii i Górnego Śląska w XV wieku.

KONRAD VII BIAŁY

(ok. 1394–14 lutego 1452)

Pan Oleśnicy i Koźla
Książę zapomniany

MARCIN BÖHM

KONRAD VII BIAŁY

(ok. 1394–14 lutego 1452)

Pan Oleśnicy i Koźla
Książę zapomniany

avalon

K r a k ó w

Recenzja

Prof. dr hab. Anna Pobóg-Lenartowicz

Opracowanie typograficzne

Sławomir Onyszek

Rysunek pieczęci

Robert Płeskowski

Projekt okładki i stron tytułowych

Iwona Weiman

Na okładce

Rewers halerza Konrada VII Białego z ok. 1430–1439

Copyright by Marcin Böhm, Kraków 2012; wyd. I

ISBN 978-83-7730-958-2

Z a m ó w i e n i a p r z y j m u j e

A

Wydawnictwo AVALON T. Janowski Sp. j.

ul. Fiołkowa 4/13 • 31-457 Kraków

tel. 48 606 750 749

zamowienia@wydawnictwoAVALON.pl

www.wydawnictwoAVALON.pl

Spis treści

Wstęp	7
Wykaz skrótów	20
Rozdział I: Rodzina	
Dzieciństwo	21
W cieniu Konrada IV	31
Małżeństwa Konrada Białego	36
Rozdział II: Władztwo terytorialne Konrada Białego	
Oleśnica	43
Koźle	53
Konflikt z bratankami Konradem Czarnym i Konradem Białym Młodszym	65
Ideologia władzy	72
Rozdział III: Pomiędzy Zakonem, Polską a Czechami	
Wielka wojna z Zakonem Krzyżackim 1409-1411	75
Z Jagiełłą i przeciw Jagielle	81
Wojny husyckie	99
Konrad VII wobec rywalizacji jagiellońsko-habsburskiej o koronę czeską	116
Zakończenie	147
Summary	151
Wybrana literatura	153
Indeks ważniejszych osób	159

Wstęp

Trzeba zaś wiedzieć, że ze wszystkich książąt śląskich czy też polskich nikt prócz tego Konrada oleśnickiego i Kazimierza, księcia słupskiego, czyli szczecińskiego nie przeszedł na stronę mistrza i Zakonu krzyżackiego z wieczną ich hańbą i wstydem, iż własną mowę i własną ojczyznę, wspierając wrogów chcieli, rozszarpać i zniszczyć¹. Tymi oto słowami, zapisanymi w *Banderia Prutenorum* wybitny polski piętnastowieczny dziejopis, Jan Długosz, ukształtował w naszej historiografii negatywny obraz Konrada VII Białego, księcia oleśnickiego i kozielskiego na następne stulecia. Choć udział w wielkiej wojnie pomiędzy monarchią Jagiellonów a Państwem Zakonnym, po stronie krzyżackiej był tylko jednym z epizodów w długim życiu tego księcia, przekłeto go i przypięto mu miano zdrajcy, zaprzedańca polskiej sprawy narodowej. W dalszym ciągu swego żywota Konrad VII Biały aktywnie uczestniczył w walkach z husytami oraz w konflikcie o koronę czeską, wspierając w nim Jagiellonów. Czynił to wbrew własnej rodzinie, a w szczególności wpływowemu bratu, biskupowi wrocławskiemu, Konradowi IV. W toku tych działań Konrad Biały wielokrotnie udowodnił wierność Koronie Polskiej i pozostawał jej pewnym sojusznikiem na obszarze Śląska. Średni z synów Konrada III, był zatem bez wątpienia postacią nietuzinkową, lecz co ciekawe nie doczekał się do dnia dzisiejszego pełnej biografii. Tą istniejącą lukę postara się wypełnić niniejsza praca. Ponieważ numer

¹ *Banderia Prutenorum* Jana Długosza, wyd. J. Muczkowski, Kraków 1851, s. 10–11 (stamtąd pochodzi cytowany fragment w języku polskim).

siódmy nadali w okresie późniejszym Konradowi Białemu historycy, w celu odróżnienia go od braci i bratanków, w niniejszej pracy ze względów stylistycznych używać będziemy wymiennie lub jednocześnie obu określeń.

Z racji faktu, iż Konrad VII Biały nie budził dotychczas szczególnego zainteresowania historyków polskich i niemieckich, poniżej przedstawione zostaną najważniejsze dzieła i prace odnoszące się w pewnym stopniu do jego osoby. Współcześnie istnieje wiele polskojęzycznych syntez historii Śląska i Dolnego Śląska, które niestety jedynie wspominają o osobie Konrada VII, w kontekście jego działań przeciwko husytom oraz z racji jego udziału w wojnie o koronę czeską pomiędzy Jagiellonami a Habsburgami². Dysponujemy szeregiem artykułów nawiązujących do heraldyki i historii księstwa oleśnickiego pod rządami dynastii Konradów, które również powinniśmy traktować jako literaturę pomocniczą³. Oprócz badań odnoszących się w sposób cząstkowy do życia Konrada VII, dostępne są także prace, które można określić mianem literatury ogólnej. W pierwszej kolejności należy wymienić tu monografie stołecznych miast księstwa oleśnickiego i kozielskiego. Godna polecenia jest zwłaszcza najnowsza monografia poświęcona dziejom Oleśnicy, gdyż dostarcza nam ona cennych informacji związanych z osobą księcia⁴. Nieco inaczej wygląda sytuacja w wypadku Koźla. Autor najstarszej monografii tego miasta Augustin Weltzel, wiele miejsca poświęcił na kartach swego dzieła dziejom Konrada VII Białego, znacznie więcej niż najnowsze opracowanie dotyczące historii tego ośrodka miejskie-

² E. Maleczyńska, *Epoka feudalna od XIV do XVI w.*, w: *Historia Śląska, tom I do roku 1763*, pod red. K. Maleczyńskiego, cz. II, Wrocław-Warszawa-Kraków 1961, s. 226–249; W. Mrozowicz, *Dolny Śląsk w latach 1327–1526*, w: *Dolny Śląsk. Monografia historyczna*, pod red. W. Wrzeńskiego, Wrocław 2006, s. 114–116; R. Żerelik, *Dzieje Śląska w latach 1335–1526*, w: *Historia Śląska*, pod red. M. Czaplińskiego, Wrocław 2002, s. 86–87; W. Korta, *Historia Śląska do 1763 roku*, Warszawa 2003, s. 170–177.

³ M. Kaganiec, *Ze studiów nad heraldyką Piastów Śląskich- Piastowie Oleśnicy*, Sobótka 2 (1981), s. 197–217; K. Bobowski, *Ziemia oleśnicka pod panowaniem książąt piastowskich*, w: *Materiały i studia źródłoznawcze*, red. K. Bobowski, Acta Universitatis Wratislaviensis 1442, Historia 104, Wrocław 1993, s. 3–23.

⁴ H. Skrańska, *Oleśnica*, Wrocław 1963; W. Mrozowicz, P. Wiszewski, *Oleśnica od czasów najdawniejszych po współczesność*, Wrocław 2006.

go⁵. O losach Konrada VII jako władcy Koźła w szerszym kontekście wspomina jeszcze artykuł polskiej badaczki Zyty Zarzyckiej. Autorka ta swą pracę oparła w dużej mierze na przekazie Weltzela, zatem to właśnie do tego badacza przyjdzie się nam odwoływać, szczególnie w części niniejszej pracy poświęconej Koźlu⁶. Inne monografie miast śląskich pełnią rolę drugorzędną⁷. Podobną wartość mają najnowsze polskie prace poświęcone wojnom husyckim⁸.

Jak zatem widać z powyższego wywodu, literatura ogólna nie jest zbyt liczna. Pragnąc omówić literaturę szczegółową przedmiotu, którą będzie wraz z materiałem źródłowym podstawą naszych rozważań, zacząć wypada od strony niemieckiej jako od starszej.

Historiografia pruska, a później niemiecka od początków XIX stulecia dość intensywnie zajmowała się dziejami Śląska w średniowieczu, co zaowocowało m.in. szeregiem prac poświęconych genealogii śląskich gałęzi dynastii Piastów, w tym również tej oleśnicko-kozielskiej. Jednym z pierwszych autorów zajmujących się tą problematyką był Gustaw Adolf Stenzel⁹. Mimo, że jego krótki artykuł poświęcony Konradom oleśnicko-kozielskim pełen jest szeregu niewielkich błędów, prace tą należy uznać za wartościową. Autor przedstawia biogram naszego bohatera Konrada VII, starając się o jak najpełniejsze przekazanie znanego mu materiału źródłowego, które szczęśliwie dla nas nie wyczerpujące tematu.

⁵ A. Weltzel, *Geschichte der Stadt, Herrschaft und Festung Cosel*, Berlin 1866; Kędzierzyn-Koźle *Monografia miasta*, pod red. E. Nycza i S. Senfta, Opole 2001.

⁶ Z. Zarzycka, *Piastowscy Książęta Koźła*, <http://www.k-k.pl/dokumenty/piastowscy.html> (luty 2002).

⁷ Wołów, *zarys monografii miasta*, red. E. Kościk, Wrocław 2002; *Urkundliche Geschichte der Stadt und des Fürstenthums Wohlau von den ältesten Zeit bis auf die Gegenwart*, ed. J. Heyne, Wohlau 1867; J. Drabina, *Historia miast śląskich w średniowieczu*, Kraków 2000.

⁸ P. Marczak, *Wojny husyckie*, Warszawa 2000; R. Primke, W. i M. Szczerepa, *Wojny Husyckie na Śląsku, Łużycach i Pomorzu*, Kraków 2007.

⁹ G. A. Stenzel, *Genealogie der Piastischen Herzoge von Oels*, *Allgemeines Archiv für die Geschichtskunde des Preussischen Staates* 15 (1831), s. 244–258.

Kluczowe dla poznania dziejów Konrada VII Białego dzieło napisał inny niemiecki badacz Wilhelm Haeusler¹⁰. Synteza poświęcona historii księstwa oleśnickiego pod rządami dynastii Piastów, ma dla nas nieocenioną wartość szczególnie w części dotyczącej potomków Konrada I. Badania Haeuslera zawierają istotne dane dotyczące rodziny Konrada Białego, jego polityki wewnętrznej i zewnętrznej, jak również relacji z Królestwem Polskim, Czechami i Zakonem Krzyżackim. Mimo upływu prawie 130 lat praca ta stanowi doskonałe kompendium dla poznania losów Dolnego Śląska w XV stuleciu.

Wybitny dziewiętnastowieczny badacz historii Śląska, odpowiedzialny również za kompilacje zbiorów dokumentów książąt górno i dolnośląskich Colmar Grünhagen, w swojej pracy poświęconej wojnom husyckim na Śląsku przedstawia działania Konradów oleśnicko-kozielskich wymierzone w husytów, którym przewodzi brat Białego, biskup wrocławski Konrad IV¹¹. Konrad VII wziął w nich również aktywny udział, co nie umknęło również uwadze Grünhagena. Praca Grünhagena jest istotna dla zrozumienia i przedstawienia losów Konrada VII w trzeciej i czwartej dekadzie XV wieku.

Innym niemieckim autorem o którego badaniach powiązanych z Konradem Białym warto wspomnieć jest Hubert Ermisch. Badacz ten pozostawił bogatą spuściznę prac związaną z losami Śląska w XV stuleciu. W pierwszej kolejności trzeba zwrócić uwagę na jego artykuł poświęcony związkom Ślązaków z Polską i Albrechtem II pod koniec lat trzydziestych XV wieku¹². Stanowi on wprowadzenie do dwuczęściowej pracy ukazującej dzieje Środkowego i Dolnego Śląska w czasach bezkrólewia w latach 1440–1452, w której osoba Konrada Białego pojawia się wielokrotnie. Autor poświęca sporo uwagi jego konfliktowi z Konradem IV i bratankami, oraz opisuje losy księ-

¹⁰ W. Haeusler, *Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum Austerben der Piastischen Herzoglinie*, Breslau 1883.

¹¹ C. Grünhagen *Die Hussitenkämpfe der Schlesier 1420–1435*, Breslau 1872.

¹² H. Ermisch, *Schlesiens Verhältniss zu Polen und König Albrecht II 1435–1439*, *Zeitschrift des Vereines für Geschichte und Alterthum Schlesiens* 12/2 (1875), s. 237–284.

cia w ostatnich latach jego życia¹³. Prace Ermisha mają także tę zaletę, iż cytują źródła śląskie, które zaginęły, a które związane były bezpośrednio z Konradem VII i prowadzoną przez niego polityką.

Ostatnim z badaczy z tej grupy, jest Bernard Kronthal. Artykuł jego autorstwa poświęcony działaniom Leonarda Assenheimera na Śląsku w latach 1442–1446, przedstawia nam jego poczynania jako namiestnika królowej Elżbiety (wdowy po królu Albrechcie II). Miały one za zadanie utrzymać Śląsk pod władzą Habsburgów, w opozycji do których stał w tym okresie Konrad Biały¹⁴. Kronthal czytelnie przedstawia nam przebieg działań obu stron, jak również postawę Konrada VII wobec królewskiego namiestnika-kondotiera. Badania Ermischa i Kronthala zamykają w swoistą całość stan wiedzy niemieckich historyków z końca XIX stulecia, i wbrew pozorom upływ czasu nie sprawił, że wszystkie wnioski tych autorów i innych wspomnianych wyżej straciły na wartości. Wiele z przytaczanych przez nich dokumentów, a nawet całych kodeksów zaginęło w niespokojnych latach II wojny światowej. Żaden z niemieckich badaczy nie podjął się opisanie dziejów Konrada Białego w pełnej biografii.

Przechodząc do dorobku historyków polskich, warto zwrócić uwagę na pracę Michała Bonieckiego pochodzącą z końca XIX stulecia. Boniecki w swym dziele poświęconym dziejom Piastów Śląskich od średniowiecza do XVII wieku, zwraca szczególną uwagę na rolę Konrada VII w czasie wojen husyckich, jak również na dalsze działania tego księcia i jego współpracę z Koroną Polską, aż do jego śmierci w 1452 roku¹⁵. Praca Bonieckiego stworzyła pomost dla przyszłych polskich badań średniowiecznego Śląska, w tym także dynastii Piastów oleśnicko-kozielskich, które rozwinęły się po II wojnie światowej. Jedną z pionierek w tej dziedzinie była wybitna polska badaczka Ewa Maleczyńska, późniejsza współautor monumentalnej hi-

¹³ H. Ermisch, *Mittel- und Niederschlesien während der königslosen Zeit 1440–1452*, Zeitschrift des Vereines für Geschichte und Alterthum Schlesiens 13/1 (1876), s. 1–72 i Zeitschrift des Vereines für Geschichte und Alterthum Schlesiens 13/2 (1877), s. 291–342.

¹⁴ B. Kronthal, *Leonard Assenheimer ein schlesischer Feldhauptmann 1442–1446*, Zeitschrift des Vereines für Geschichte und Alterthum Schlesiens 28 (1894), s. 226–258.

¹⁵ M. Boniecki, *Książęta Szląscy z domu Piastów*, t. 2, Warszawa 1875.

storii Śląska. Spod jej pióra kilka lat po wojnie wyszedł z gruntu anty-niemiecki artykuł poświęcony udziałowi książąt śląskich w zmaganiach polsko-krzyżackich w pierwszej połowie XV wieku¹⁶. Maleczyńska piętnuje udział Konrada Białego w wielkiej wojnie z Zakonem po stronie tego ostatniego, choć znacznie więcej miejsca poświęca działaniom jego braci: biskupa i Konrada Kąckiego.

Po stronie polskiej w okresie powojennym, żaden autor nie zmierzył się dotąd w szerszej skali z biografią Konrada VII Białego. Roman Heck autor biogramu tego księcia w Polskim Słowniku Biograficznym, zaledwie na dwóch stronicach przekazuje najważniejsze fakty z życia Konrada Białego. Jest to zrozumiałe ze względu na charakter tej pracy, ale nam pozostawia niedosyt¹⁷. Heck znacznie więcej miejsca poświęca dziejom Konrada VII na przełomie lat trzydziestych i czterdziestych XV wieku w swoim dziele poświęconym staraniom Jagiellonów o koronę czeską w latach 1438–1444. Autor szczególnie mocno akcentuje związki naszego bohatera z dworem krakowskim, jak także jego ważną rolę w walkach polsko-śląskich toczących się w tym okresie na Dolnym Śląsku¹⁸.

Kolejnym polskim autorem, który podjął się próby zgłębienia dziejów Konrada VII Białego był Kazimierz Jasiński. Jasiński w latach siedemdziesiątych wieku w swojej wielkiej genealogii Piastów śląskich zamieścił biogram Konrada VII, który choć istotny z punktu widzenia badań genealogicznych, również nie wyczerpał tematu¹⁹. Z tej samej dekady co praca Jasińskiego pochodzi jedyna niepełna próba zmierzenia się z żywotem księcia.

Mowa tutaj o pracy Bronisława Dziaducha której celem było ukazanie relacji Konrada Białego z Polską, od zakończenia wojen husyckich aż do je-

¹⁶ E. Maleczyńska, *Udział Śląska w zmaganiach polsko-krzyżackich XV w.*, Sobótka 1 (1946), s. 24–43.

¹⁷ R. Heck, *Konrad VII Biały Starszy*, Polski Słownik Biograficzny, pod red. S. Zreckiego-Klobassa, F. Kopernickiego, t. 13, Wrocław-Warszawa-Kraków 1967–1968, s. 593–594.

¹⁸ R. Heck, *Tabor a kandydatura jagiellońska w Czechach (1438–1444)*, Wrocław 1964.

¹⁹ K. Jasiński, *Rodowód Piastów Śląskich*, Kraków 2007.

go śmierci²⁰. Dziaduch wykonał wielkim nakładem pracy analizę działań wewnętrznych i zewnętrznych Konrada VII, które miały miejsce w ostatnich dwóch dziesięcioleciach jego żywota. Badania te są bardzo wartościowe dla zrozumienia stosunków polsko-śląskich w połowie XV wieku. Autor na szczęście nie podjął się szerszej rekonstrukcji żywota Konrada VII, pozostawiając miejsce dla kolejnego pokolenia badaczy. W 1999 krótki biogram księcia zamieścił P. Rabiej, lecz i on nie wyczerpał tematu²¹. Widać zatem, że szersza biografia Konrada Białego jest jak najbardziej potrzebna polskiemu czytelnikowi, zainteresowanemu burzliwymi dziejami Dolnego i Górnego Śląska.

O ile w wypadku literatury przedmiotu możemy powiedzieć, że prace związanych z dziejami Konrada VII jest niewiele, tak materiał źródłowy jest obszerny, lecz fragmentaryczny, przez co zebranie wszystkich informacji dotyczących naszego bohatera jest żmudnym i czasochłonnym zajęciem. Pierwszą grupą źródeł w których znajdujemy dane związane z rodziną Konrada Białego, są śląskie kroniki i zbiory dokumentów.

Zacząć należy od śląskich archiwów. W wrocławskim Archiwum Państwowym i Archidiecezjalnym znajdują się zbiory nieopublikowanych dokumentów, których wystawcami są członkowie rodziny Konrada Białego, jak również on sam²². Najważniejsze dla poznania biografii księcia źródło, tzw. *Codex Novoforensis*, zawierające kompletny zbiór listów i dokumentów wystawionych przez Konrada VII, zaginęło przypuszczalnie w okresie ostatniej wojny. To cenne źródło w postaci formularza i kopiarza znajdowało się w pruskim Archiwum Państwowym we Wrocławiu. Na szczęście dla nas wiele ze znajdujących się w kodeksie dokumentów w swojej pracy przyta-

²⁰ B. Dziaduch, *Stosunki i powiązania księcia oleśnicko-kozielskiego Konrada Białego z Polską po wojnach husyckich*, Acta Universitatis Wratislaviensis 195, Historia 23, Wrocław 1974, s. 153–203.

²¹ Rabiej P., *Konrad VII Biały*, w: *Piastowie. Leksykon biograficzny*, red. K. Ożóg, S. Szczur, Kraków 1999, s. 691–696.

²² Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, dokument chronologiczny z dnia 19 kwietnia 1427 roku; Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Rep. 135, syg. 416 i 435.

cza Ermisch, szczególnie tych kluczowych dla ostatnich lat życia Konrada VII²³.

Kompilacja dokumentów wystawionych przez książąt górno i dolnośląskich dokonana przez wspomnianego już wcześniej Colmara Grünhagena jest również dziełem godnym uwagi²⁴. Grünhagen umieścił w obu tomach rozliczne dokumenty na których występuje Konrad Biały samodzielnie i jako współwystawca wraz z braćmi, w szczególności Konradem IV – biskupem i Konradem Kąckim. Istotne role we wzbogaceniu naszej wiedzy, pełni umieszczona tam korespondencja Białego i jego braci z władcami państw ościennych. Zbiór Grünhagena jest bardzo duży. Dla porównania Wilhelm Haeusler, który oprócz swojej syntezy historii księstwa oleśnickiego, skompilował także zbiór dokumentów wystawionych przez piastowskich władców Oleśnicy, przytacza w nim tylko trzy dokumenty, sygnowane przez Konrada VII²⁵.

Osobną i przy tym równie ważną grupę stanowią źródła zebrane w *Codex Diplomaticus Silesiae*. Tom 4 tego cyklu zawiera dokument Białego wystawiony dla klasztoru w Trzebnicy, który ukazuje nam osobę księcia jako człowieka religijnego, oraz podaje fakty dotyczące jego małżonki²⁶. Dane powiązane z Konradem Białym, zawiera także szósty tom tego cyklu²⁷. Można w nim znaleźć dokumenty księcia, jego ojca i braci, które ci wystawili na obszarze Górnego Śląska, zwłaszcza w będącym ich własnością Koźlu. Informacje w nich zawarte mają szczególną wagę, bowiem odwołamy się

²³ H. Ermisch, *Mittel- und Niederschlesien...*, s. 3, przypis 1; B. Dziaduch, *Stosunki i powiązania...*, s. 159.

²⁴ C. Grünhagen, *Lenhns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter*, t. I i II, Leipzig 1881–1883.

²⁵ *Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum Austerben der Piastischen Herzoglinie*, ed. W. Haeusler, Breslau 1883.

²⁶ *Urkunden Schlesischer Dörfer, zur Geschichte der Ländliche Verhältnisse und der Flureintheilung Insbesondere*, ed. A. Meitzen, *Codex Diplomaticus Silesiae*, t. IV, Breslau 1863, s. 269.

²⁷ *Registrum St. Wenceslai, Urkunden vorzüglich zur Geschichte Oberschlesiens, nach einen Copialbuch Herzog Johannis von Oppel und Ratibor*, hr. C. Grünhagen, W. Wattenbach, *Codex Diplomaticus Silesiae*, t. VI, Breslau 1865.